

ДИМИТАР СОЛЕВ (1930-2003)

Димитар Солев ù припаѓа на средната генерација повоени македонски писатели, заземајќи сред неа едно од најистакнатите места. Раскажувач, романсиер, драмски автор, есеист, критичар, преведувач.

Роден е во Скопје 24 мај 1930 година. Завршува Филозофски студии во Скопје. Уредник на списанието „Млада литература“, долгогодишен уредник на списанието „Разгледи“, член на Друштвото на писателите на Македонија и негов претседател.

Добитник на повеќе награди: „11Октомври“, „13 Ноември“, „Рациново признание“ и др.

Автор е на делата: *Окопнени снегови* (раскази, 1956), *Под усвитеност* (роман, 1957), *По реката и спроти неа* (раскази, 1960), *Ограда* (раскази, 1963), *Кратката пролет на Моно Самоников* (роман, 1964), *Зима на слободата* (раскази, 1968), *Слово за Игор* (раскази, 1968), *Дрен* (роман, 1980), *Мртва трка* (роман, 1998) и други. Автор на драмски, радио и ТВ текстови. Умира во Скопје во 2003 година.

Димитар Солев

Зима на слободата

Модернизмот во збирката раскази “Зима на слободата” не е во неговата нарација, туку во композицијата. Тоа е книга на раскази, а може да се третира и како роман - неконвенционално композиран од седумнаесет сосем автохтони раскажувачки целини, во кои најдоминантно е трагичното чувствување на животот за време на војната и новото вдахновено чувство кое грее со првото сонце на слободата. Секој од овие раскази има своја, кохерентна мотивска и наративна структура, но сите приказни, земени заедно, прават единство на општиот план на водењето на дејството. Главните ликови се мали, обични луѓе, со свои гротескно-безизлезни, трагични и длабоко психолошки мотивирани ситуации како производ на времето и средината од која произлегуваат и со која сочувствуваат. Локализацијата на дејството е во тесните калдрмисани улици на Скопје.

Со збирката раскази “Зима на слободата” Димитар Солев ја најави својата тематска определба - современата македонска реалност. Низ расказите кои и временски и тематски се сврзани за првата зима на слободата, претставена е една генерација која своето детство го минала во виорот на војната. Таа војна не само што им

го одземала наубавиот, најбезгрижниот период на растење и уживање, туку предвреме ги созрела, поставувајќи пред нив нов, застрашувачки свет, кој одзема сè, а не дава ништо. Детските очи кои безгрижно ги следеле шареноликите летала од хартија, своерачно изработени, џамлиите и најсовршеното нешто што само сиромаштијата и бујната детска фантазија го искреирала - топката од партали, зачудено гледале во авионите, рововите и пукотниците. Војната предвреме ги созрела и од безгрижни, стануваат сериозни, наеднаш пораснати, кои ги делат и сочувствуваат со проблемите на возрасните, покажувајќи разбирање за економските и социјални проблеми на родителите и нивната немоќ да ги реализираат основните потреби и желби на своите деца. Таа генерација, која во војната влезе со дел од детството, по војната се јавува како одговорна младина која со ентузијазмот на младоста и слободата, доброволно се вклучи во новонастанатите политички, културно-просветни услови, интелектуално и интуитивно правејќи сопствен пат во иднината.

Единственото нешто што во таа прва зима на слободата внесувало топлина, радост и самопрегор, била токму таа слобода, неспоредливо чувство на спокој, возвишеност, љубов и нови видици, со кои се соочиле сите славејќи ја победата и првиот чекор, во таа прва зима на слободата. Претставници на таа младина се Игор, Нико, Ацо, Пац, Митруш, Вети и други кои слободно дефилираат во расказите “Слово за Игор”, “Време на дождалците” и “Смртта на Марко”. Писателот нивните животи ги следи од раното детство, од криенката и миженката, па преку војната ги воведува во повоеното, скоевско време, во кое секој зазема сопствен пат според животната детерминираност и интелектуалниот потенцијал.

Основната идеја на писателот е да ја претстави генерацијата која ги минала премрежијата на војната и која свесно, одговорно се соочува со новите предизвици на времето, докажувајќи дека иднината е во самиот човек, заедништвото, слободата, пронаоѓањето на индивидуалната среќа, како награда за вложениот труд во изградба и обновата на слободната земја.

Солев ја прикажува и судбината на возрасните, кои не сакале поданички да му служат на окупаторот, поради што биле интернирани во разни делови на Бугарија. Но во таа прва зима на слободата слават заеднички. Се враќаат интернирците, иако физички исцрпени, морално скршени, сепак слободата подеднакво ги загрева сите, брзајќи на плоштадот да се впуштат во опшата веселба и празнување. Таа манифестација на заедничка среќа, гордост и високи морални квалитети, кои се услов за членство во скоевската организација, се чита од лицата на младинците, кои од деца израснаа во идни градители на земјата.

ЗАПОМНИ

Основната идеја на писателот е да ја претстави генерацијата која ги минала премрежијата на војната и која свесно, одговорно се соочува со новите предизвици на времето, докажувајќи дека иднината е во самиот човек, заедништвото, слободата, пронаоѓањето на индивидуалната среќа како награда за вложениот труд во изградбата и обновата на слободната земја.

Зора зад аголот

Романот композициски е комбинација на мозаик и хроника. - историјата на кафеаната “Зора” од нејзиното отворање до уривањето. Низ кафеаната дефилираат ликови со свои лични, семејни и професионални проблеми, честопати поставени во сооднос на противречност, нетрпеливост и саркастична навредливост.

Пред читателот фотографски се редат локациите околу Дебар маало и Буњаковец, временски ставени во рамките по ослободувањето, во петтата деценија на минатиот век, кога Скопје и неговите жители се соочиле со новиот наплив на чувства и доживувања на слободата. Таа релјефна претстава за Скопје и повоениот начин на егзистенција, одлепена од дното на сиромаштијата, го доловува пресвртот на меѓучовечките односи, погледи и релации, кои гледани низ перископот и можноста за зголемување, даваат своевидно гледање на околината, што расте пред неговите очи, живурка и бара нова поинаква димензија на суштествување. Сè се одвива во кафеаната “Зора” која се наоѓала зад аголот на улицата “Илинденска”; во непосредна близина на Зоолошката градина и Градскиот парк. Главен наратор е Цабланко Колиштрковски, син на сопственикот Коле Колиштрк и Паца Колиштркова, кој од балконот на кафеаната со перископ, молив и бујна фантазија, ги разоткрива сите случувања и ликови кои се неизбежен декор на гостилницата.

Тој е никој и ништо, отпадник на средината и општеството, што по некое напишано правило е вистински лик на модернистичката проза. Тој е “маалски писател” кој потврда на своите литературни способности бара на конкурсите каде ги испраќа своите творечки обиди. Чувствувајќи се талентиран, тој задолжително смета дека основен прибор за работа му се перископот и моливот на кои ја додава и анализата и фантазијата. Зад овој лик се крие самиот писател Димитар Солев, кој сакал под микроскоп да ја гледа стварноста. Овој роман е негова визија за уметноста, негово лично толкување и прифаќање на ставот во врска со модерниот роман кој треба да биде вистинска слика на реалноста, толку блиско и автентично откриена преку големото око - микроскопот. *Големината на темата не е гаранција за вредност. Цабланко, пишувајќи за мали нешта успеал да добие голем роман.*

Многу познавачи на Солев, себеси се препознале во романот, што укажува на фактот дека писателот користел прототипови, кои иако напудрени со правот на фантазијата, сепак се многу реални. На тој начин ги открива животните судбини на посетителите и тоа е неговата единствена работа сведена на набљудување, прислушкување и бележење. Под будниот перископ на Цабланко парадира една цела галерија на ликови кои го сочинуваат боемскиот свет на кафеаната. Тоа се реалистични ликови, обични луѓе со обични судбини и муабети, кои утехата ја бараат во чашката, разговорот, дружбата и седенката, па макар тоа било и денгубење.

Посетителите се од најразлични професии: сликари, професори, лекари, спортисти, студенти, молери, пензионери, осудувани службеници, инспектори. *Гостите на “Зора” се врвчат низ моите нозе како порој зрна од продрсната вреќа . Кое кога, кое како, кое каде - ништо не знам. Мојот мукавен перископ, со грстот срчи, ги фаќа во зголемено огледало само грдите детали. Утробата на локалот кркори како корито под шурка, вадејќи од водата клобурици што веднаш се распрснуваат. И никој жив не знае кој извик од која голтка потекнал, а која издишка од кој залак е потисната. Сите сме си ги измешале црвата во единствен котел, додека душите*

ни се заскрнуваат по една само носница воздух. Сите се на маргините на општеството, без звучни имиња и презимиња, кои во тоа прифатилиште ја бараат својата среќа. Сите соочени со новото урбано живеење, потребата од докажување, учење или дружење, ги принудува на секојдневно парадирање во кафеаната, оставајќи свој печат иако сета таа нивна активност може да се сведе на еден заеднички именител - празно живеење. Тоа писателот Солев го прави без понижување, иако напати пишува со доза на хумор, гротеска, иронија, критикувајќи ги човечките слабости, но од друга страна со многу симпатии и љубов ги нагласува нивните доблести. Огледалото на перископот направен од картон, ја искривува сликата, а со тоа и вистината, со што писателот дава своја концепција за секојдневниот тек на жителите за кои кафеаната е собирно место не само за покажување и докажување, туку и единствено место каде секој ја слуша и прераскажува туѓата сторија. Сите ликови се дадени како физички портрети без можност да се продере во психологијата, зашто самата направа- перископ не може да ја даде истовремено и надворешната и внатрешната состојба на ликот. Благодарение на надворешните рамки, ликовите карактерно се отсликуваат со своите физички описи.

Нараторот, седнат на балконот на кафеаната ја раскажува и историјата за настанокот на кафеаната што неминовно е сврзано за општествените промени, кои мошне илустративно се прикажани преку пишувањето и преиначувањето на натписот на фирмата. Кафеаната станува простор за малите нешта, малите радости сведени на прикажувања, што во некоја рамка е бегство од стварноста. Почнувајќи од семејството на сопственикот на кафеаната и сите останати не помалку важни ликови, ги предаваат семејните односи во македонската повоена средина, во која раководат малограѓанските правила за маалско живеење. На почетокот на романот најдолго авторот се задржува на претставата на семејните односи на Колиштркови - таткото деспот, а мајката патријархално воспитана, покорна, со статус сведен на слугинка. Потоа лекарот Мувкос и прикривањето на ретардираниот син, Дукле Тупара и Ицко Старавера. Чесниот Дукле, син на загинат партизан, вработен како стоваришен раководител, личниот доход го троши на честење на гостите и таа своја чесност, но и некоја само нему својствена потреба од докажување, го принудува да посегне по општествените пари, поради што доаѓа до судир со законот. Неговите следник Ицко, најревностно се залага, обвинетиот Дукле да ја добие најстрогата казна, што се и обвистинува. Тркалото на среќата се врти, а најдобар пример за тоа е промената на положбата, од тужител да се стане затвореник. Имено, Ицко станувајќи директор, многу брзо ќе се најде во положбата на Дукле да краде од општествениот имот, а иронијата да биде уште поголема, тркалото на среќата се врти кон Дукле, кој излегува на слобода, а неговото затвореничко место го зазема Ицко Старавера. Тука критиката на писателот Солев е насочена кон пакоста и злобата на луѓето кои во туѓата несреќа пронаоѓаат свое задоволство и причина за славење. Со тоа се препознава менталитетот на маалските жители кои повеќе покажуваат интерес за туѓиот двор отколку за својот.

Топлата приказна за стариот ерген, професор по историја, кој по судирот со својата крајна противречност повторно се враќа на осаменичкиот живот. Краткотрајната брачна среќа на професорката по географија, покорноста и обесправеноста на Паца Колиштркова, социјалната неправда на Вида и моралниот пад на Доста, се обични маалски судбини кои низ поплаките ја бараат утехата, а неа подалеку од кафеаната

никаде не можат да ја најдат.

Зора зад аголот е роман- хроника на човечките слабости и доблести. Писателот Димитар Солев тргнал од стварноста, од паратиповите на кои им ја додава фантазијата, кои ги среќавал во животот и кафеаната. Ликот на Цабланко всушност е таков каков што треба да биде писателот, добар, скроман, маалски, скриен на балконот, невидлив, а упорно загледан во стварноста која ја анализира до детаљ, благодарение на перископот кој зголемува и искривува.

Тоа е панорама на боемскиот свет, од лик до лик, од приказна до приказна. Топло раскажува за осамените луѓе кои во боemiјата го бараат своето семејство. Иако гостите знаат да се задеват, сепак не можат еден без друг.

Балконот се одронува, “Зора” се урива, фирмата се крши на скалилата. Ламарина на камен, малтер на рамо, тула под пазуви, а правта во устата. На местото на “Зора”, што се склопува до купа во куп карти, избива црна чаџ што расте во бела печурка. Тресокот на тоа паѓање, налик на цеpeeње штица, ги полни ушите со ужас, а ноктите со спици... И додека “Зора” пропаѓа голтната од сопствената утроба...само јас Цабланко Колиштрковски од балконот...се чини ќе ја пренесам “Зора” на друго место...кога не те бива за друго, нема ништо поубаво од убивање на времето; макар и со сиркање во туѓи животи, додека не си го имаш својот.

Маалскиот писател, нараторот - човекот со перископ, на крајот од романот сфаќа дека пишувајќи за мали нешта успеал да напише голем роман.

ЗАПОМНИ

“Зора зад аголот” е роман - хроника на човечките слабости и доблести. Прифатилиште на малите, обични луѓе, кои бараат утеха, дружба и семејство. Нараторот низ перископот ги анализира нивните животни стории и со талентот за сопствено креирање, дава цела галерија на боemi кои своето секојдневие, нераскинливо го поврзуваат за опстанокот на кафеаната. Препознатливи ликови на боemi, кои живеат со животот на кафеаната сè до нејзиното уривање.

Напиши есеј

Во темнината на ноќта, мојата младост ја бара светлината на денот

ПРАШАЊА

1. Каков вид роман е романот “Зора зад аголот”?
2. Кој е наратор на дејството?
3. Дали авторот за анализа на своите ликови користел прототипови? Како доаѓаме до тој податок?